„DIMENSIUNEA DOCTRINARĂ A INVESTIGAȚIEI INDEPENDENTE A AVOCATULUI ÎN CONTEXTUL PROCESULUI PENAL NAȚIONAL ȘI EUROPEAN”

THE DOCTRINAL DIMENSION OF THE INDEPENDENT INVESTIGATION BY THE LAWYER IN THE CONTEXT OF NATIONAL AND EUROPEAN CRIMINAL PROCEEDINGS

CZU: 343.1:347.965:343.137(4+478)

Cătălina OGANESEAN
Universitatea de Stat din Moldova
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0004-4852-9699
E-mail: oganesean.catalina@gmail.com

Rezumat. *Articolul analizează rolul esențial al avocatului în garantarea dreptului la apărare în procesul penal, așa cum este consacrat de art. 26 din Constituția Republicii Moldova și detaliat în legislația procesual-penală, Legea cu privire la avocatură și Statutul profesiei de avocat. Studiul subliniază importanța unei apărări efective și independente, în acord cu standardele europene și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Accesul prompt la un avocat, participarea activă în toate fazele procesului și posibilitatea desfășurării unor investigații independente sunt elemente-cheie pentru asigurarea unui proces echitabil. Deși cadrul legal oferă avocatului anumite drepturi procedurale, în practică acestea sunt adesea limitate de atitudinea organelor de urmărire penală. Astfel, articolul evidențiază necesitatea consolidării statutului avocatului și a garantării reale a funcției apărării printr-o implicare activă și proactivă a acestuia, inclusiv prin activități de investigare independentă, ca expresie a principiului contradictorialității și a egalității armelor în procesul penal.*

Cuvinte-cheie: *apărare, apărător, proces echitabil, probatoriu, investigație.*

Abstract*. The article analyzes the essential role of the lawyer in ensuring the right to defense in criminal proceedings, as enshrined in Article 26 of the Constitution of the Republic of Moldova and detailed in the Code of Criminal Procedure, the Law on the Legal Profession, and the Statute of the Legal Profession. The study emphasizes the importance of effective and independent legal defense, in line with European standards and the jurisprudence of the European Court of Human Rights. Prompt access to a lawyer, active participation in all phases of the proceedings, and the possibility of conducting independent investigations are key elements for ensuring a fair trial. Although the legal framework grants the lawyer certain procedural rights, in practice these are often limited by the attitude of criminal investigation bodies. Thus, the article highlights the need to strengthen the status of the lawyer and to genuinely guarantee the role of the defense through active and proactive involvement, including through independent investigative activities, as an expression of the principles of adversarial proceedings and equality of arms in criminal justice.*

Keywords: *defense, lawyer, fair trial, evidence, investigation.*

Garantând dreptul la apărare, Constituția RM (art.26) [1], impune în procesul penal participarea unui avocat ales sau desemnat, iar reglementarea detaliată a acestuia se regăsește în legislația de procedură penală [2], Legea cu privire la avocatură [3] și în Statutul profesiei de avocat [4].

Perfecționarea legislației de procedură penală are ca scop asigurarea unor garanții reale și efective ale drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor persoanelor implicate în procesul penal, ca urmare a unor fapte prejudiciabile. În acest context, avocatul — în calitate de specialist în drept — este chemat să acorde asistență juridică bănuitului, învinuitului sau inculpatului, funcția apărării menținându-se constant în atenția legiuitorului și a doctrinei de specialitate.

În cauza *Beuze împotriva Belgiei* [5], Curtea Europeană a Drepturilor Omului, bazându-se pe jurisprudența sa anterioară, a subliniat că dreptul de acces la un avocat are ca scop atingerea unor obiective fundamentale, printre care: prevenirea erorilor judiciare și, în principal, asigurarea respectării exigențelor art. 6 din Convenție, în special a principiului egalității armelor între acuzare (autoritățile de urmărire penală) și apărare. De asemenea, acest drept contribuie la contracararea vulnerabilității persoanelor private de libertate, oferind o protecție esențială împotriva constrângerii și a relelor tratamente aplicate de către autorități.

Accesul la un avocat joacă, totodată, un rol crucial în garantarea dreptului persoanei acuzate de a nu se autoincrimina și de a păstra tăcerea, drepturi care nu pot fi efectiv protejate decât dacă acuzatul este informat corespunzător despre existența lor. În această perspectivă, accesul prompt la un avocat, care să poată furniza informații clare privind drepturile procedurale, este esențial pentru prevenirea oricărei încălcări a echității procesului penal determinată de lipsa unei informări adecvate.

Totodată, Curtea [6] a subliniat că, în evaluarea caracterului echitabil al procedurii în ansamblul său, este necesar ca instanțele să țină cont, de la caz la caz, de totalitatea serviciilor care decurg în mod specific din asistența juridică. Acestea includ: analiza cauzei împreună cu acuzatul, organizarea strategiei de apărare, identificarea probelor favorabile, pregătirea pentru audieri, oferirea de sprijin persoanei acuzate aflate într-o situație de vulnerabilitate, precum și monitorizarea condițiilor de detenție.

Articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului garantează oricărei persoane acuzate de o infracțiune dreptul la un proces echitabil, care include asistența efectivă din partea unui avocat, iar Curtea Europeană a subliniat în mod constant, în jurisprudența sa, că apărarea trebuie să fie nu doar formală, ci efectivă și practică, implicând participarea activă a avocatului în toate fazele procesului penal.

În ultimele decenii, au fost întreprinse mai multe măsuri pentru consolidarea statutului apărătorului, extinzându-i-se atribuțiile, inclusiv în domeniul administrării probatoriului penal. În acest sens, sunt relevante modificările aduse *Legii cu privire la avocatură*, prin completările din 22 aprilie 2021, puse în aplicare la data de 14 iunie 2021. Potrivit acestor reglementări, printre formele de asistență juridică calificată

acordată de avocați persoanelor fizice și juridice, legiuitorul a instituit, la litera g), și *„desfășurarea activității de investigare independentă”*.

Legea cu privire la avocatură consfințește caracterul independent al profesiei, precizând că avocatul își exercită activitatea „în mod independent, pe baza legii și a convingerilor sale profesionale”, fără ingerințe din partea autorităților statului sau a altor persoane. Această independență nu este doar formală, ci constituie o garanție indispensabilă pentru eficiența apărării în procesul penal.

Problematica prezentului studiu ridică întrebări fundamentale cu privire la limitele legale ale activității apărătorului, conflictele posibile cu organele de urmărire penală, dar și la necesitatea unei protecții sporite a independenței avocatului. În același timp, standardele europene – în special cele izvorâte din jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului – conturează un cadru normativ complex care pune accent pe contradictorialitate și egalitatea armelor [7], confidențialitate [8] și accesul efectiv la probe [9].

Potrivit art. 100 alin. (2) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova, „(...) în scopul administrării probelor, apărătorul admis în procesul penal, în modul prevăzut de prezentul cod, este în drept: 1) să solicite și să prezinte obiecte, documente și informații necesare pentru acordarea asistenței juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice, dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege; 2) să solicite certificate, caracteristici și alte documente din diverse organe și instituții competente, în modul stabilit; 3) în interesul asistenței juridice, să solicite, cu consimțământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoștințe speciale.”

Deși apărătorul beneficiază de anumite drepturi procesuale care îi permit să acționeze în interesul persoanei asistate, în practică, exercitarea acestor drepturi în faza urmăririi penale se dovedește a fi, de multe ori, limitată sau chiar iluzorie, fiind dependentă exclusiv de atitudinea procurorului și a ofițerului de urmărire penală.

Într-un proces penal echitabil, funcția apărării nu poate fi concepută ca fiind una pasivă. Rolul avocatului-apărător nu se limitează la contestarea acuzației formulate de către procuror și organele de urmărire penală, ci presupune un demers activ și profesionist de *identificare a datelor, invocare, propunere și solicitare spre administrare a probelor în favoarea clientului*, în conformitate cu dispozițiile legale și cu principiile fundamentale ale procesului penal.

În acest context, în literatura de specialitate au fost dezvoltate pe larg conceptele de „investigație a avocatului” și „cercetare paralelă”**,** subliniindu-se că doar prin recunoașterea și aplicarea acestor mecanisme se poate asigura efectiv principiul contradictorialității pe întreaga durată a procesului penal.

S-a menționat că avocatul, în calitate de garant al dreptului la apărare, are „nu doar dreptul, ci și obligația profesională de a întreprinde acțiuni proactive în vederea susținerii poziției procesuale a clientului său. Una dintre aceste acțiuni constă în strângerea independentă a probelor, inclusiv prin mijloace precum convorbirile cu

martori, părți sau alți subiecți relevanți cauzei. Această activitate se desfășoară în limitele prevăzute de legea procesual-penală, corespunzând finalităților procesului penal și scopurilor urmărite de acesta." [10, p. 8]

La moment avocatul-apărător are dreptul de a acumula material factologic, pe care îl prezintă ulterior persoanelor împuternicite să desfășoare procesul penal, în vederea asigurării admisibilității acestuia în cadrul procesului.

Profesorul Martâncic susținea că există suficiente temeiuri pentru a acorda importanță concepțiilor care promovează dreptul apărătorului de a strânge probe**.** Potrivit acestuia, „doar în condițiile în care apărătorul este abilitat să desfășoare o cercetare proprie, poate exista cu adevărat o tactică eficientă a apărării profesionale în cadrul unui proces penal de tip contradictorial".[11, p. 21]

Problematica atribuirii apărătorului a competenței de a administra probe a fost, după cum remarcă profesorul I. Dolea [12, p. 237], este „obiectul unei polemici mai vechi și în doctrina națională". La un moment dat, cercetătorul N. Gorea susținea necesitatea recunoașterii dreptului apărătorului de a administra probe în mod independent față de organul de urmărire penală. Potrivit acestuia, prin „investigație paralelă se înțeleg acele acțiuni procesuale întreprinse de către avocat cu scopul de a descoperi circumstanțe care pot conduce fie la exonerarea de răspundere penală a persoanei, fie la atenuarea acesteia. În viziunea sa, raportul întocmit de apărător în urma cercetării paralele ar trebui anexat la dosarul penal, beneficiind de o valoare procesuală echivalentă cu cea a rechizitoriului".

Această opinie a fost însă criticată în doctrină,, în special pe motiv că recunoașterea formală a unei astfel de instituții ar impune o reformare fundamentală a urmăririi penale, apropiind-o de modelul adversarial de tip anglo-saxon, ceea ce ar fi intrat în contradicție cu tradiția și structura istorico-juridică a procesului penal de tip continental, în special cel de sorginte rusă." [13, p. 153]

Autorii A.A. Brester și Iu.V. Pancenco [14] susțin că cercetarea paralelă realizată de apărător poate determina organele de urmărire penală să acorde o atenție redusă stabilirii obiective a tuturor circumstanțelor ce trebuie clarificate în cursul urmăririi penale.

Un astfel de argument critic nu dispune de un fundament teoretic solid. Pe lângă imperativul reformării continue a procesului penal, care în multe situații trebuie să depășească anumite tradiții nejustificate, procesul penal urmărește în mod prioritar protecția drepturilor persoanei. Astfel, în contextul în care extinderea dreptului avocatului de a participa activ în probatoriu are drept scop asigurarea echității procesului, această necesitate prevalează asupra unor tradiții procedural-inerente.

Cercetarea paralelă realizată de apărător, specifică procesului penal anglo-saxon, se fundamentează pe natura activă a raporturilor procesual-penale. Aceasta determină acordarea părților competențelor extinse în gestionarea acțiunii procesuale, inclusiv recunoașterea vinovăției și posibilitatea reducerii volumului acuzării prin

încheierea unui acord cu partea apărării, precum și o alocare echitabilă a sarcinii probei între partea acuzării și cea a apărării.

Considerăm că cercetarea efectuată de apărător ar reprezintă un ansamblu de acțiuni desfășurate în scopul identificării circumstanțelor care pot exonera de răspundere penală persoana urmărită penal sau pot conduce la atenuarea responsabilității acesteia. Această cercetare, desfășurată în paralel cu urmărirea penală, ar contribui la realizarea unei investigații penale finale complete și echilibrate, întrucât ar include atât probele acuzării, cât și pe cele ale apărării. Astfel, s-ar asigura respectarea deplină a principiului contradictorialității și egalității armelor.

Din momentul pornirii urmăririi penale, în cazurile în care există un făptuitor identificat, implicarea apărătorului în activitățile de cercetare ar trebui să devină obligatorie, garantându-i-se dreptul de a efectua propria investigație în mod independent. Pe lângă prerogativele conferite de legea procesual-penală, apărătorului ar trebui să i se recunoască posibilitatea de a desfășura cercetări la fața locului, după ce organele de urmărire penală au încheiat acțiunile specifice, precum și de a consulta specialiști, de a analiza rapoarte de expertiză, de a identifica și audia martori ai apărării, precum și de a solicita documente relevante pentru cauza penală. Acest cadru procedural extins ar consolida rolul apărătorului, facilitând o apărare efectivă și contribuind la aflarea adevărului în procesul penal.

În această ordine de idei, egalitatea dintre apărător și partea acuzării, reprezentată de procuror și organele de urmărire penală, în ceea ce privește participarea la administrarea probelor atât în faza judiciară, cât și în cea de urmărire penală, constituie un element indispensabil al procesului penal contradictorial.

Deși, în faza de judecată, partea apărării beneficiază de drepturi procesuale egale cu cele ale acuzării, în etapa urmăririi penale, drepturile apărătorului în materie de administrare a probelor nu sunt egale, din perspectivă procedurală, cu cele ale organelor de urmărire penală, care acționează în calitate de autoritate publică și dispun de competențe decizionale în realizarea funcției acuzării.

În lipsa unor norme speciale care să reglementeze expres limita drepturilor avocaților în privința investigațiilor proprii, acest domeniu rămâne subdezvoltat normativ și depinde de interpretarea judiciară a principiilor generale ale procesului penal.

O problemă esențială constă în faptul că materialele obținute de apărător în cadrul activității sale probatorii pot fi anexate la dosar doar de către organul de urmărire penală. Această situație generează o dependență funcțională a apărătorului față de organul de urmărire penală, întrucât decizia privind includerea sau excluderea acestor materiale este lăsată la latitudinea acestuia din urmă.

Astfel, admiterea sau respingerea probelor administrate de apărător poate depinde, în mod subiectiv, de caracterul favorabil sau nefavorabil al acestora față de poziția acuzării. În consecință, există riscul ca, în fața instanței de judecată, apărătorul să constate că unele probe relevante pentru apărare nu au fost anexate la dosar,

ceea ce afectează în mod direct principiul egalității armelor și dreptul la un proces echitabil.

Mai mult, în etapa urmăririi penale, avocatul poate contribui la asigurarea veridicității actelor întocmite de organul de urmărire penală doar în măsura în care participă efectiv la desfășurarea acțiunilor procesuale care fac obiectul respectivelor procese-verbale. Absența sa de la aceste activități poate genera suspiciuni privind corectitudinea și legalitatea procedurilor desfășurate.

Asa cum am menționat *supra* orice probă obținută în afara cadrului procesual trebuie validată de organul de urmărire penală sau de instanță, pentru a fi admisibilă în proces. Astfel, investigația avocatului are o eficiență relativă, fiind condiționată de acceptarea instituțională a probelor obținute. Acest aspect ridică o problemă de ordin doctrinar privind egalitatea armelor, întrucât procurorul are mijloace coercitive directe (subpoena, percheziție, interceptare), în timp ce avocatul este limitat la mijloace indirecte și consensuale.

Standardele stabilite de CtEDO [15] confirmă importanța rolului activ al avocatului în proces, subliniind că „apărarea trebuie să beneficieze de paritate de arme în raport cu acuzarea, inclusiv în ceea ce privește accesul și posibilitatea de a produce sau contracara probe".

Hotărârea Salduz c. Turciei [16] reprezintă un punct de referință, afirmând că absența unui avocat în fazele incipiente ale urmării penale poate duce la o încălcare a dreptului la apărare. În această logică, avocatul nu este un simplu consilier pasiv, ci un participant activ, cu dreptul de a influența desfășurarea și rezultatul anchetei penale.

Un element esențial în analiza europeană este recunoașterea independenței funcționale a avocatului față de autoritățile statului. În cauza Michaud c. Franței [17], Curtea a reafirmat că avocatul trebuie să poată acționa liber și independent, fără teamă de sancțiuni sau presiuni, în scopul protejării intereselor clientului.

Într-o altă cauză semnificativă, Morice c. Franței [18], CtEDO a consolidat ideea că avocatul are dreptul să se exprime liber și să adopte o poziție critică față de instituțiile statului, atât timp cât acționează în limitele eticii profesionale. Astfel, independența avocatului este un element intrinsec al garantării unui proces echitabil, iar statul are obligația pozitivă de a o proteja.

Sistemele de drept penal europene, de inspirație adversarială, recunosc dreptul apărării de a participa la administrarea probelor și de a propune propriile mijloace probatorii. Deși avocatul nu dispune de prerogative coercitive (spre deosebire de procuror), el are posibilitatea de a solicita expertize, de a angaja investigatori privați sau de a obține declarații de la martori, pe care ulterior să le prezinte în instanță.

Cu toate acestea, aceste activități sunt reglementate în mod diferit de la un stat la altul. În unele jurisdicții, precum Italia [19], avocații beneficiază de un cadru normativ relativ clar privind posibilitatea desfășurării unor investigații independente private, în timp ce în țara noastră, cadrul legislativ este insuficient și ambiguu.

Această reticență se manifestă prin dificultăți în obținerea de probe relevante de către apărător; lipsa unor mecanisme clare de recunoaștere și protejare a investigației independente; riscuri sporite de abuz din partea organelor care desfășoară procesul prin limitarea accesului la dosar sau chiar presiuni asupra avocatului.

În concluzie, apărarea nu poate rămâne o funcție pasivă și dependentă exclusiv de buna-voință a procurorului sau a organelor de urmărire penală. Rolul avocatului trebuie să fie activ, profesionist și autonom, implicând inițiative reale în administrarea probelor, în scopul susținerii intereselor clientului și al realizării principiului contradictorialității. Conceptul de *investigație paralelă* reprezintă o necesitate funcțională a procesului penal modern, fiind deja consacrată în alte jurisdicții europene și susținută de jurisprudența CtEDO.

Lipsa unui cadru normativ clar care să consacre explicit dreptul avocatului de a strânge și valorifica probe în mod independent subminează egalitatea armelor și creează o dependență structurală față de organele de urmărire penală, ceea ce afectează negativ dreptul la apărare și șansele unei apărări efective. Refuzul de a recunoaște acest drept sub pretextul păstrării tradiției juridice continentale este nejustificat în contextul actual al exigențelor europene privind un proces echitabil.

Referințe bibliografice:

1. Constituţia Republicii Moldova, adoptată de Parlament la 29 iulie 1994, intrată în vigoare la 27 august 1994. [citat 06.09.2025]. Disponbil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ru .
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122 din 14.03.2003. Publicat: 05.11.2013 în Monitorul Oficial nr. 248-251 art. 699. [citat 06.09.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110260&lang=ro .
3. Legea cu privire la avocatură, nr. 1260 din 19.07.2002. Publicat : 04-09-2010 în Monitorul Oficial Nr. 159 art. 582. [citat 06.09.2025]
4. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129643&lang=ro .
5. Statutul profesiei de avocat adoptat de Uniunea Avocaților din Republica Moldova la 29.01.2011.Publicat : 08-04-2011 în Monitorul Oficial Nr. 54-57 art. 302. [citat 06.09.2025] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=86850&lang=ro
6. Hotărârea CtEDO în cauza Beuze contra Belgiei, din 09 noiembrie 2018, cererea nr. 71409/10, [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187802 .
7. *Ibidem.*
8. Hotărârea CtEDO în cauza Ibrahim și alții contra Regatului Unit, din 13 septembrie 2016, cererile nr. 50541/08, 50571/08 ș.a. [citat 06.09.2025].

Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-172694
9. Hotărârea CtEDO în cauza Brennan contra Regatului Unit, din 16 ianuarie 2002, cererea nr. 39846/98. [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59722
10. Hotărârea CtEDO în cauza Sitnevski și Ceaikovski contra Ucrainei din 10 februarie 2017, cererile nr. 48016/06 li 7817/07. [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-168385 .
11. Битокова М.Х. *Право собирания доказательств защитником и его осуществление в уголовном судопроизводстве.* Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2008.
12. Мартынчик Е.Г. Правовые основы адвокатского расследования: состояние и перспективы формирования нового института и модели. В: *Адвокатская практика*, 2012, №1.
13. Dolea I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chişinău: Cartea Juridică, 2009.
14. Колоколов Н.А. Паралельное адвокатское расследование: цена результатов. // В: *Уголовный процесс*, №12, 2005.
15. Брестер А.А., Панченко Ю.В. Публичное начало современного российского уголовного процесса и юридическая помощь. В: *Адвокат*, №12, 2012.
16. Hotărârea CtEDO în cauza Mirilashvili contra Rusiei, din 05 iunie 2009, cererea nr. 6293/04. [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-90099 .
17. Hotărârea CtEDO în cauza Salduz contra Turciei, din 27 noiembrie 2008, cererea nr. 36391/02. [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-119643 .
18. Hotărârea CtEDO în cauza Michaud contra Franței, din 06 martie 2013, cererea nr. 12323/11. [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-115377 .
19. Hotărârea CtEDO în cauza Morice contra Franței, din 23 aprilie 2015, cererea nr. 29369/10. [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-154265 .
20. Codul de procedură penală a Italiei . [citat 06.09.2025]. Disponibil: https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/10/30/codice-di-procedura-penale